

Tertullianus – Pergátló kifogás az eretnekekkel szemben

PERGÁTLO KIFOGÁS AZ ERETNEKEKKEL SZEMBEN

I.

Nem csoda, hogy eretnokségek vannak, és nagy a hatásuk

1. A mai idők állapota kötelez minket, hogy emlékezetetekbe idézzük: nem kell csodálkoznunk ezeken az eretnokségeken, sem azon, hogy léteznek (hiszen már előre megjövendölték, hogy fel fogják ütni fejüket), sem azon, hogy megzavarják egyesek hitét (hiszen az eretnokségek éppen arra szolgálnak, hogy hitünk kísértésbe kerülve próbát álljon ki). 2. Ezért ostobán és meggondolatlanul viselkednek azok – és ők a többség -, akik éppen azon botránkoznak, hogy az eretnokségeknek ekkora hatása van. Nem is léteznének, ha nem lenne nekik! 3. Mikor valami elnyeri a sorstól a valamilyen módon való létezését, akkor ez a dolog, ahogyan megkapja a sorstól létezésének célját, ugyanúgy megkapja azt az erőt is, amely által létezik, és nem tud nem létezni.

II.

Az eretnokségeket, akár a lázat, inkább utálni és megelőzni kell, semmint csodálkozni rajtuk. Csak azokkal szemben nagy a hatásuk, akik a hitben nem érnek semmit

1. A láz például, mely a többi kínos és halálos betegség közé számít, és az a célja, hogy az ember halálát okozza, nem kelt bennünk csodálkozást sem létével (hiszen tényleg létezik), sem azzal, hogy az ember halálát okozza (hiszen éppen ezért létezik). 2. Ugyanígy áll a dolog az eretnokségekkel is, melyek azért jöttek a világra, hogy elgyengítsék és elpusztítsák a hitet. Ha megrendülünk azon, hogy megvan erre a hatalmuk, előbb azon kellene megrendülünk, hogy léteznek, hiszen ezek azért képesek erre, hogy létezhesenek, és azért léteznek, hogy meglegyen ez a hatalmuk. 3. De – ahogyan logikus is – a lázat inkább gyűlöljük, mintsem csodálkozunk rajta, hiszen a láz rossz dolog mind természete, mind hatalma miatt. Ezért ahogyan tudunk, védekezünk ellene, noha nincs hatalmunkban, hogy megsemmisítsük. 4. Az eretnokségekkel kapcsolatban viszont, melyek örök halált hoznak, és nagyobb tűz forráságát jelentik, egyesek inkább csodálkoznak azon, hogy hatalmuk van erre, ahelyett hogy elkerülnék, hogy őket is hatalmukba kerítsék, noha megvan a lehetőségük, hogy elkerüljék őket. 5. Egyébként az eretnokségeknek nem lenne semmi hatalma, ha az ilyenek nem csodálkoznának nagy

hatásukon. Hiszen miközben csodálkoznak, készek megbotránkozni, vagy éppen mert botránkoznak, azért csodálkoznak rajtuk, mintha az eretnokségek nagy hatása a bennük levő igazságból fakadna. 6. Egyébként tényleg különös, hogy a rossznak ekkora ereje legyen – csak hogy az eretnokségeknek azokon nagy a hatalmuk, akik nem erősek a hitben. 7. Általában az ökölvívók és a gladiátorok küzdelmeiben sem azért győz az egyik, mert erős vagy legyőzhetetlen, hanem mert az, akit legyőzött, nem volt elég erős. Annyi bizonyos, hogy ez a győztes, ha utóbb igen erős ellenféllel kerül szembe, maga is vesztesként vonulhat vissza. 8. Hasonlóképpen az eretnokségek is egyesek gyengeségéből merítik erejüket, de semmi erejük sem lenne, ha erős hittel találkoznának.

III.

Ha korábban kipróbált keresztények később elhagyják a hit szabályát, ezen a többiek ne botránkozzanak, mert az Úr kezében hozza szóró-lapátját, hogy megtisztítsa szérűjét. A személyeket értékeljük a hit alapján és nem a hitet a személyek alapján.

1. Biztos, hogy ez a szájtáti népség attól is összeomlik, hogy egyeseket megnyert az eretnokség: „miért állt át ez vagy az a hittel, okossággal és vallásossággal eltelt ember a másik oldalra?” 2. De épp ezekből a szavakból ki ne tudná megadni magának a választ, hogy tudniillik nem lehettek teljesek se okossággal, se hittel, se vallásossággal azok, akiket az eretnokség meg tudott változtatni? Vagy különös dolognak hisszük azt, hogy valaki, aki azelőtt hűségesebbnek mutatkozott, később letér a helyes útról? 3. Saul, aki mindenki másnál jobb volt, később megrontotta az irigység. Dávid, aki az Úr szíve szerinti, jó ember volt, később paráznaság és gyilkosság bűnébe esett. Salamont, aki az Úrtól minden kegyelmet és bölcsességet megkapott, néhány asszony bálványimádásra vitte. 4. Hiszen csak Isten fia maradt mentes a bűntől. 5. Mi különös van hát abban, ha egy püspök, egy diakónus, egy özvegy, egy szűz, egy tanító vagy akár egy vértanú eltávolodik a hit fegyelmétől? Talán ezért úgy fog tűnni, hogy az eretnokségek fölötté állnak az igazságnak? 5. A hitet értékeljük a személyek alapján, vagy a személyeket a hit alapján? Senki sem bölcs, ha nem hívő; senki sem nagyobb, ha nem keresztény; senki sem keresztény, ha nem tartott ki mindvégig. 6. Te, aki ember vagy, csak kívülről ismered meg az embereket. Azt gondolod, amit láatsz, és addig láatsz, ameddig a szemed elhatol. 7. „De az Úr szeme – mondja az írás – mélyre lát. Az ember az arcot nézi, Isten a szívet” (1 Sám 16, 7). Ezért „az Úr ismeri azokat, akik az övéi” (2 Tim 2, 19), és kitépi azt a növényt, amit nem ő ültetett (vö. Mt 15,13). Az elsőket utolsókká teszi, és kezében hordozza szórólapátját, hogy kitakarítsa szérűjét. 8. Röpködjenek, amennyit akarnak a kísértés mindenféle fuvallatában a kishitű szalmaszálak – ettől csak tisztább lesz a gabona az úr csűrében. 9. Talán nem fordult elő, hogy egyes tanítványok botránkozva eltávolodtak magától az úrtól? Ám ezért a többiek mégsem hitték, hogy nekik is el kell távozniuk követői közül (vö. Ján. 6, 68), sőt azok, akik tudták, hogy ő az élet igéje, és hogy Istentől jött, kitartottak követésében mindvégig, noha ő szelíden felajánlotta, hogy távozzanak, ha akarnak.

10. Nem számít, hogy egyesek, Phygellus, Hermogenész, Philetus és Hymenaeus elhagyták apostolukat (vö. 2 Tim 1, 15; 2, 17; 1 Tim 1, 20), sőt Krisztus árulója maga is az apostolok közül való volt. 11. Csodálkozunk, hogy elhagyták Krisztus egyházát egyesek, mikor pedig csakis azok a szenvedések mutatják meg keresztényi mivoltunkat, melyeket magának Krisztusnak a példája szerint, elviselünk (vö. 1 Pét 2, 12; 4, 13)? „Közülünk jöttek – mondja az írás -, de nem voltak közülünk valók; ha közülünk valók lettek volna, mindenképpen velünk maradtak volna” (1 Jn 2, 19).

IV.

Amit a Szentírás a hamis prófétákról és az álapostolokról mond,
azt az eretnekekre kell vonatkoztatni

1. Miért nem idézzük inkább emlékezetünkbe az úr kijelentéseit és az apostolok leveleit, melyek megjövendölték nekünk, hogy eretnkségek fognak támadni, meghagyták nekünk, hogy meneküljünk tőlük, és amint nem rémülünk meg létezésüktől, úgy ne csodálkozzunk azon sem, hogy akkora erejük van, hogy menekülnünk kell tőlük? 2. Az úr oktat minket, amikor elmondja, hogy sokan fognak jönni, akik „bárány-bőrbe bújt ragadozó farkasok” (Mt 7, 15). 3. Mi ez a báránybőr, ha nem a keresztény név külső látszata? Mik ezek a ragadozó farkasok, ha nem álnok érzelmek és szellemek, amelyek belül rejtőznek, hogy elpusztítsák Krisztus nyáját? 4. Kik a hamis próféták, ha nem a hamis igehirdetők? Kik az álapostolok, ha nem azok, akik meghamisított evangéliumot prédikálnak? Kik az antikrisztusok most és mindig, ha nem azok, akik Krisztus ellen láznak? 5. Ezek tehát az eretnkségek: új tanaik romlottságával nem kevésbé kínozzák az egyházat, mint ahogyan majd az Antikrisztus fogja üldözni üldözéseinek kegyetlenségével; azzal a különbséggel, hogy az üldözés vértanúkat is támaszt, az eretnkség viszont csak hitehagyókat. 6. És ez az oka, hogy az eretnkségeknek is létezniük kell, hogy így ki-ki kipróbáltnak bizonyuljon: azok is, akik helytálltak az üldözésekkor, meg azok is, akik nem tértek az eretnkségre (vö. 1 Kor 11, 19). 7. Az apostol ugyanis nem arra buzdít, hogy azokat tekintsük kipróbáltnak, akik hitüket eretnkségre változtatták, ahogyan ellenségeink értelmezik a maguk javára csupán azért, mert másutt ezt mondta: „Vizsgáljatok meg mindent, és ami jó, tartsátok meg” (1 Tesz 5, 21). Mintha nem volna lehetséges, hogy mindent rosszul vizsgáljanak meg, és tévedésből valami rosszat válasszanak ki!

V.

Az eretnkségek az apostol tanúsága szerint rosszabbak, mint a szakadások és a nézeteltérések

1. Továbbá, ha az apostol szemrehányással illeti a nézet- eltéréseket és a szakadásokat (vö. 1 Kor 11, 18 k), melyek kétségtelenül rossz dolgok, és mindjárt hozzájuk csatolja az eretnekségeket is, ebből az következik, hogy rossz az, amit a rossz dolgok közé sorol. Sőt ez nagyobb rossz, mert az apostol azt mondja, hogy azért hiszi el, amit a szakadásokról és nézeteltérésekről mondanak, mert tudja, hogy eretnekségeknek is kell lenniük. 2. Az apostol megmutatja tehát, hogy a nagyobb rosszra való tekintettel könnyen elhitte azt is, amit a kisebb bajokról hallott. 3. Biztosan nem azt jelenti ez, hogy azért hitte el a rossz dolgokról szóló híreket, mert az eretnekségek jók lennének, hanem azt, hogy a nagyobb kísértések alapján már előre figyelmeztetett: nem kell csodálkoznunk azokon a kísértéseken, melyeknek arra kell szolgálniuk, hogy megmutassák, kik a kipróbáltak, vagyis azok, akiket a kísértések nem tudtak megrontani. 4. Végül, ha az egész fejezet jelentése az egység megtartására és a szakadások megfékezésére vonatkozik, és az eretnekségek éppúgy elszakítanak egységeket is, mint a szakadások és a nézeteltérések. 5. Ezért nem azokat tekinti kipróbálattnak, akik eretnekségre tértek, hiszen szemrehányásával arra buzdít, hogy teljesen őrizkedjünk az ilyesmitől, és arra tanít, hogy mindenkinek ugyanúgy kell beszélnie és gondolkodnia: az eretnekségek pedig ezt nem teszik lehetővé.

VI.

Az eretnekségek arról a válogatásról kapták nevüket, melyet ki-ki ezek alapításakor vagy elfogadásakor alkalmaz, és amellyel az apostol tanúsága szerint ki-ki önmagát ítéli el

1. Nem akarok többet mondani erről, hiszen maga Pál az, aki másutt az eretnekségeket a testi bűnök közé sorolja, mikor a galatáknak ír (vö. Gál 5, 20). Titust pedig felszólítja (vö. Tit 3, 10), hogy utasítsa el az eretneket az első feddés után, mert az ilyen ember gonosz és bűnös, aki önmagát ítélte el. 2. De szinte minden levelében elítéli az eretnekségeket, mikor arról beszél, hogy meneküljünk a hamis tanítástól; a hamis tanítások ugyanis az eretnekségek művei. Az eretnekségeket a görög választás szóval jelölik. Ez arra a választásra utal, amely alapján valaki ilyen (hamis tanításokat) alapít vagy elfogad. 3. Ezért mondta az apostol, hogy az eretnek önmagát ítélte el, hiszen maga választotta azt, amiért ítéletet érdemel. Nekünk ellenben semmit sem szabad bevezetnünk kényünk-kedvünk szerint, sem pedig olyasmit választani, amit más vezetett be önkényesen. 4. A mi útmutatóink az úr apostolai, akik maguk sem önkényesen választották meg, hogy milyen tanítást alapítsanak, hanem azt a tanítást adták át hűségesen a pogányoknak, amit Krisztustól kaptak. 5. Ezért ha mennyei angyal lenne is az, aki másként hirdeti az evangéliumot, anathémát kell rá mondanunk (vö. Gal 1, 8). Hiszen a szent szellem már akkor előre látta, hogy lesz majd egy bizonyos Philumene nevű szűz, a rontás angyala, aki a világosság angyalának képében fog fellépni (vö. 2 Kor 11, 14), és jeleivel meg csodáival ráveszi Apelleszt,

hogy új eretnekséget vezessen be.

VII.

Az eretnekségeket a filozófia látja el eszközökkel.

Nekünk Jézus Krisztus óta nincs szükségünk kíváncsiságra,

és az evangélium óta nincs szükségünk fürkészésre

1. Ezek emberi és démoni tanítások, melyek az evilági bölcsesség szelleméből születtek azok számára, akiknek visket a fülük (vö. Kol 2, 22; 1 Tim 4, 1; 2 Tim 4, 3). De az Úr ostobának nevezte az ilyen bölcsességet, és azt választotta, ami a világ szemében ostoba, hogy megszegyenítse magát a filozófiát is (vö. 1 Kor 1, 27; 3, 19). 2. Mivel pedig a filozófia az evilági bölcsesség tárgya, vakmerőén magyarázza az isteni természetet és az isteni tervet. Így magukat az eretnekségeket is a filozófia látja el eszközökkel. 3. A filozófiából származnak az aeonok és a nem is tudom hányféle forma meg az ember hármassága, melyet Valentinus tanított, aki platonikus filozófus volt. A filozófiából származik Markion istene, aki szelídsége miatt jobb a mi Istenünknél. Ez a sztoikusoktól ered. 4. Amikor azt mondják, hogy a szellem elenyészik, az epikureusokhoz igazodnak; mikor pedig tagadják a test újra felépülését, az összes filozófusok egyhangú tanítását követik. Ha az anyagot egy szintre helyezik Istennel, ez Zénón tanítása; ha pedig valamilyen tűzből való isten fogalmát alkalmazzák, Hérakleitosz befolyása alatt állnak. 5. Ugyanazokon a kérdéseken töprengenek az eretnekek és a filozófusok, és ugyanazokat a megfontolásokat bogozgatják. Honnét és miért van a rossz? Honnan és milyen módon lett az ember? Ugyanilyen az is, amit nemrég Valentinus tett fel: Honnét van az Isten? Vagyis az „enthümésziszből” és az „ektrómából” 11. 6. Szegény Arisztotelész! Dialektikára tanította őket, mely az építés és rombolás művészete, alakoskodó az állításokban, erőltetett a feltételezésekben, érthetetlen az érvelésben, vitákat támaszt, önmaga számára is alkalmatlan, mindent újra vizsgál, mert attól fél, hogy teljesen elhanyagolt valamit. 7. Innen származnak azok a mítoszok, azok a vég nélküli genealógiák (vö. 1 Tim 1, 4), azok a terméketlen kérdések és azok a görcs módjára tekergő beszédek (vö. 2 Tim 2, 17), melyektől az apostol a Kolosszei levélben távol akar tartani minket, mikor nyíltan kimondja, hogy őrizkedjünk a filozófiától és annak haszontalan csábításától: „Ügyeljünk, nehogy valaki filozófiával és annak haszontalan csábításával félrevezessen titeket az emberek hagyománya szerint” (vö. Kol 2, 8), mely ellentétben áll a szent szellem gondviselésével. 8. Pál volt Athénben, és ottani találkozásai során megismerte azt az emberi bölcsességet, mely igényt tart az igazság birtoklására és megrontja az igazságot, s közben maga is sokféleképpen megoszlik eretnekségeiben, vagyis egymással kölcsönösen szembenálló szektáinak sokaságában. 9. Mi köze van hát Athénnek Jeruzsálemhez? Mi köze az akadémiának az egyházhoz? Mi köze az eretnekeknek a keresztyénekhez? 10. A mi tanításunk Salamon

csarnokából származik (vö. ApCsel 5, 12) – az a része is, amely azt tanítja, hogy Istent a szív egyszerűségében kell keresni (vö. Bölcs 1,1). Erre gondoljanak azok, akik sztoikus, platonikus és dialektikus kereszténységet találtak ki! Nincs szükségünk kíváncsiságra Jézus Krisztus óta, sem kutatásra az evangélium óta. Mikor hiszünk, nem érezzük szükségét, annak, hogy másban higgyünk. Hiszen, ha már ezt hisszük, nincs semmi okunk, amiért másban kellene hinnünk.

VIII.

Krisztusnak ezek a szavai: „keresetek és találtok,

kérjetelek és kaptok” – nem ránk, hanem a zsidókra vonatkoznak

1. Áttérek tehát arra a kijelentésre, melyre a mieink is hivatkoznak, hogy kíváncsiskodásukat igazolják, de az eretnekek is, hogy kételkedést keltsenek bennünk. Azt mondják, írva van: „keresetek és találtok” (Mt 7, 7). 2. Emlékezzünk csak vissza, mikor tette az úr ezt a kijelentést! Ha nem tévedek, tanításának legelején, amikor még mindenki kételkedett, hogy ő-e a Felkent; amikor még Péter sem nevezte őt Isten fiának; amikor már (bemerítő) János is elvesztette biztonságát vele kapcsolatban. 3. Méltán hangzott el tehát a „keresetek és találtok” akkor, amikor még keresni kellett, hiszen még nem volt ismert. Ennyit arról, ami a zsidókra vonatkozott. 4. Rájuk vonatkozott ugyanis ez az egész dorgáló beszéd, mert nekik volt hol keresniük Krisztust. „Van Mózesük és Illésük” – mondja (Jézus) (vö. Lk 16, 29), vagyis törvényük és prófétáik, akik Krisztust hirdették, ahogyan másutt is világosan meg van írva: „Vizsgáljátok az írásokat, amelyekből az üdvösséget remélhetitek; ezek ugyanis rólam szólnak” (Jn 5, 39). Ezt jelenti a „keresetek és találtok”. 5. Hiszen a következő szavakról is nyilvánvaló, hogy a zsidóknak szólnak: „zörgesetek és ajtót nyitnak nektek” (Mt 7, 7). Előzőleg a zsidók közel voltak Istenhez. Aztán bűneik miatt elűzték őket, és távol kerültek Istentől. A pogányok viszont sohasem voltak Istennél, hacsak úgy nem, mint „csepp a vödörből egy porszem a levegőből” (Iz 40,15). Vagyis mindig kívül voltak. 6. Aki pedig mindig kívül volt, hogyan zörget be oda, ahol sohasem volt? Hogyan ismerheti azt az ajtót, amelyen sohasem fogadták be, és amelyen sohasem űzték ki? Nem inkább az fog kopogtatni, aki ismeri az ajtót és tudja, hogy már volt bent, de kizavarták? 7. A „kérjetelek és kaptok” is annak szól, aki tudja, hogy kitől kell kérnie. Attól, aki ígért is valamit: Ábrahám, Izsák és Jákob Istenétől, akit a pogányok még annyira sem ismertek, mint a tőle származó ígéreteket. Ezért mondta az úr Izraelnek: „Csakis Izrael házának elveszett juhjaihoz küldtettem” (Mt 15, 24). 8. Még nem vetette oda a kutyáknak a gyermekek kenyerét (vö.: Mt 15, 26), és nem rendelte még el, hogy a pogányok útján járjanak (vö. Mt 10, 5). 9. Ha végül megparancsolta is, hogy menjenek el tanítani és bemeríteni a pogányokat (vö.: Mt 28,19), a tanítványoknak meg kellett kapniuk a szent szellemet, a Paracletust; neki kellett elvezetnie őket minden igazságra (vö.: Jn 16,13). Így ez is bennünket igazol. Ha még az apostoloknak is, akiknek a nemzeteket kellett tanítaniuk, el kellett nyerniük a szent szellemet, hogy tanítsa őket,

még sokkal kevésbé vonatkoztatik ránk a „keresetek és találtok”. Hiszen hozzánk Isten akaratából az apostolok által kellett eljutnia a tanításnak, maguknak az apostolokhoz pedig a szent szellem által. 10. Igaz ugyan, hogy az úr szavai mindenkinek szólnak: a zsidók fülén át jutottak el hozzánk; mégis e szavak nagy része egyes emberekre vonatkozott, és így számunkra nem felhívás, hanem példa.

IX.

Ha a „keresetek és találtok!” mindenkinek szólt,

akkor is csak azt kell keresni, amit Krisztus tanított, és semmi más

1. Most önként feladom a vitában eddig képviselt álláspontomat. Tétélezzük fel, hogy mindenkinek szólt a „keresetek és találtok”. Ám ez az értelmezés is csak helyes magyarázat vezetésével képviselhető. 2. Egyetlen isteni kijelentés sem olyan összefüggéstelen és határozatlan, hogy csak a szavak jelentését lehetne védeni bennük, de a szavak ésszerű összefüggése ne lenne meghatározva. Mindenekelőtt leszögezem, hogy Krisztus egyetlen és biztos tanítást adott, amelyben a nemzeteknek feltétlenül hinniük kell. A nemzeteknek azért kell keresniük, hogy ha ezt megtalálták, hogy hihessenek benne. 3. Továbbá: az egyetlen és biztos tanítás keresése nem lehet vég nélküli. Addig kell keresni, amíg meg nem találjuk, aztán pedig el kell hinni, amire rátaláltunk. Ezután egyéb tennivalónk nincs, mint megőrizni, amit elhittünk. Amíg pedig ebben hiszünk, más nem kell hinnünk és így keresnünk sem, hiszen megtaláltuk és elhittük, amit az tanított, aki nem parancsolja, hogy más keressünk, mint az ő tanítását. 4. Ha pedig valaki kételkedik ebben, megmutatjuk, hogy nálunk található meg az, amit Krisztus tanított. Addig is – bízván a bizonyítás sikerében – előre figyelmeztetek némelyeket, hogy semmit sem kell keresniük azon kívül, amiben hittek, és hogy ez az, amit keresniük kellett, nehogy a „keresetek és találtok” kijelentést értelmes módszer nélkül magyarázzák.

X.

Addig kell keresnünk, amíg nem találunk, vagyis amíg nem hiszünk. Ha az eretnekek összes tanait is keresnünk kellene, sohasem érnénk el azt, amit Krisztus tanított, és amit hinnünk kell

1. Ennek a mondásnak a jelentése három ponton alapul: a tartalom, az időn és a módon. A tartalom úgy, hogy figyelembe kell venni, mikor kell keresni; a módon úgy, hogy figyelembe kell venni, meddig kell keresni. 2. Tehát azt kell keresni, amit Krisztus tanított, mindaddig, amíg meg nem találjuk, vagyis csak addig, amíg rá nem találtunk. Akkor találtuk meg, ha hiszünk

benne. 3. Hiszen nem hittünk volna benne, ha meg nem találtuk volna, éppúgy, ahogy nem is kerestük volna, ha nem azért, hogy megtaláljuk. Tehát attól kezdve, hogy keressük, mert meg akarjuk találni, és megtaláljuk, hogy higgyünk benne, a hittel megszabtuk a határát minden további keresésnek és találásnak. 4. Ezt a határt maga a keresés eredménye jelöli ki számunkra. Éppen az húzta meg számunkra ezt a határárkot, aki azt akarja, hogy ne higgyünk mást, mint amit ő tanított, és ezért ne is keressünk mást. 5. Egyébként, ha azért, mert mások számos egyéb tanítást hirdettek, nekünk annyit kellene keresnünk, amennyit csak találhatunk, akkor mindig keresnénk, és sohasem jutnánk el a hitre. 6. Hol lesz akkor vége a keresésnek? Hol állapotodik meg a hitünk? Hol lesz a végleges ráatalálás? Markionnál? De hiszen Valentinus is azt ajánlja: „keresetek és találtok”. 7. Valentinusnál? De hisz Apellesz is ezzel a kijelentéssel nyugtalanít, és Ebionnak, Simonnak meg sorra mind a többieknek sincs más eszközük, amivel behízeleghetnek magukat nálam, és követőjükké tehetnének. 8. Így hát nem lesz sohasem megállásom, amíg mindenütt „keresetek és találtok”-ra bukkanok, mintha sehol és sohasem ragadtam volna meg azt, amit Krisztus tanított, vagyis amit keresni és hinni kell.

XI.

Csak az keres, aki valaminek híjával van, vagy aki valamit elvesztett

1. Kár nélkül bolyonghat az ember, csak ne vétkezzék, noha a bolyongás is véték. Vagyis károsodás nélkül az bolyong, aki nem hagy el semmit. De ha hittem abban, amiben hinniem kellett, s aztán azt gondolom, hogy újból keresnem kell valamit, nyilván azt képelem, hogy valami mást kell találnom. Semmiképp sem reménykedhetném ebben, hacsak azért nem, mert nem hittem, noha úgy tűnt, hiszek, vagy azért, mert elvesztettem a hitemet. 2. Így hitemet elhagyva hittagadónak bizonyulok. Hogy egyszer s mindenkorra megmondjam: csak az keres, aki valaminek híjával van, vagy aki valamit elvesztett. 3. Tíz drachmájából elvesztett egyet az az öregasszony (vö. Lk 15, 8), és ezért kereste. Mikor pedig megtalálta, felhagyott a kereséssel. A szomszédnak nem volt kenyere, ezért kopogott az ajtón (vö. Lk 11, 5). Mikor kinyitották neki az ajtót, és megkapta a kenyeret, abbahagyta a zörgetést. Az özvegy kérte a bírótól, hogy hallgassa meg, mert nem bocsátották a bíró elé (vö. Lk 18, 2), de csak addig követelődött, amíg meghallgatásra nem talált. 4. Vagyis van határa a keresésnek, a kopogásnak és a kérésnek. „Aki kér, kap” – mondja az írás -, „aki zörget, annak ajtót nyitnak, és aki keres, talál” (Lk 11, 10). Gondolja meg, aki mindig keres, mert nem fog találni, hiszen ott keres, ahol nem lehet találni. Gondolja meg, aki mindig kopogtat, mert nem fognak ajtót nyitni neki, hiszen ott kopogtat, ahol senki sincs. Gondolja meg, aki mindig kér, mert sohasem fogják meghallgatni, hiszen olyantól kér, aki nem hall.

XII.

Keressünk tehát a magunkéban, kérjünk a mieinktől és a miénkből,
ne pedig az idegen és ellenséges eretnekektől

1. Még ha most és mindörökké keresnünk kellene is, hol kellene keresnünk? Az eretnekeknél, ahol minden idegenül és ellenségesen áll szemben a mi igazságunkkal, és akikhez el sem szabad mennünk? 2. Melyik rabszolga reméli az élelmet olyantól, aki gazdája számára idegen, sőt hogy ne mondjam, ellenség? Melyik katona kér ajándékot és zsoldot olyan királytól, aki nem szövetséges, sőt ellenség, hacsak nem az, aki éppenséggel áruló, szökevény és lázadó? 3. Az említett öregasszony is a saját házában kereste drachmáját; aki kopogtatott, az is szomszédjának ajtaját zörgette; s az özvegy is bár szigorú, de nem ellenséges bíróhoz fordult. 4. Senkit sem erősíthet meg az, aki tönkretette. Senkit sem világosíthat meg az, aki sötétségbe borította. Keressünk tehát a magunkéban, kérjünk a mieinktől és a miénkből. Csakis azt keressük, amit a hit szabályának tiszteletben tartásával kutatás tárgya lehet.

XIII.

Bemutatja a hit szabályát, mert ettől fogva vallanunk kell, amit védünk

1. A hit szabálya pedig – mert mostantól fogva vallanunk kell, amit védünk – az, amely szerint hisszük, hogy csak egy Isten van, és nincs más a világ Teremtőjén kívül, aki mindent a semmiből hozott létre Beszéde által, melyet minden dolog előtt bocsátott ki. 2. Ez az Beszéd, melyet fiának neveztek, az Isten nevében különféle módon megjelent a pátriárkáknak, mindig hallották a próféták, végül az Atya Isten szelleme és ereje által leszállt Máriába, a szűzbe, méhében testté lett, tőle megszületett, és mint Jézus Krisztus élt. 3. Ezután új törvényt hirdetett és az egek királyságának új ígérését, csodákat tett, keresztre feszítették, harmadnapon feltámadt, felragadtatott a mennybe, és az Atya jobbjára ült. 4. Elküldte maga helyett a szent szellem erejét, ami vezeti a hívőket. El fog jönni fényességben, hogy felvegye a szenteket az örök élet és a mennyei ígéretek élvezetébe, és örök tűzre ítélje a gonoszokat, miután testüket visszaadva feltámasztotta a jókat és a gonoszokat egyaránt. Ez a szabály, melyet – mint bizonyítani fogjuk – Krisztus állapított meg, nálunk nem lehet tárgya semmiféle kutatásnak, hacsak olyannak nem, amit az eretnekek vezettek be, és amely az embert eretnekké teszi.

XIV.

Ha a szabály formáját a maga szerkezetében megtartjuk, bármennyit kutathatunk; nem tudni semmit, ami a szabállyal ellenkezik, annyi, mint mindent tudni; „hited szabadított meg téged”, nem az írások kutatása

1. Egyébként, ha a szabály formája a maga szerkezetében megmarad, kutathatsz és vizsgálódhatsz, amennyit akarsz, és kielégítheted minden kíváncsiságodat, ha valamelyik pontja kétértelműnek vagy homályosnak tűnik számodra. Van azonban olyan testvéred, aki a tudomány kegyelmével megajándékozott tanító, van olyan, akinek kapcsolata van jártas személyekkel, olyan, aki veled együtt, de gondosabban kutat. Végül is jobb nem tudni, nehogy megismerd, amit nem kell, hiszen amit tudnod kell, azt már ismered. 2. „Hited szabadított meg téged” (Lk 14, 42), nem az írások kutatása. A hit a szabályban van lefektetve, megvan a maga törvénye, és hordozza az üdvösséget e törvény megtartása alapján. A kutatás viszont a kíváncsiságon alapszik, és egyetlen dicsősége a jártasságra való törekvésből fakad. 3. A kíváncsiság adja át helyét a hitnek, a dicsőség adja át helyét az üdvösségnek, de legalábbis ne akadályozzák azokat, vagy maradjanak nyugalomban. Semmit sem tudni, ami a szabállyal ellenkezik, annyi, mint mindent tudni. 4. Feltéve, hogy az eretnekek nem lennének ellenségei az igazságnak, s feltéve, hogy nem kaptunk volna figyelmeztetést, hogy meneküljünk tőlük (vö. Tit 3,10), mi értelme lenne olyan emberekkel társalogni, akik maguk is bevallják, hogy még keresnek. 5. Hiszen ha még valóban keresnek, akkor eddig nem találtak semmi biztosat. Ezért bármit látszanak is átmenetileg tartani, mindaddig, amíg keresnek, kételkedésükről tesznek tanúságot. 6. Ezért te, aki ugyanúgy keresel, és őrájuk figyelsz, akik maguk is keresnek, kételkedő a kételkedőkre, bizonytalan a bizonytalanokra, szükségképpen úgy jársz, mint a világtalan, akit a vakok verembe vezetnek (vö. Lk 6, 39; Mt 15, 14). 7. De mivel ők csak a megtévesztés kedvéért állítják, hogy még keresnek, hogy így nyugtalanná tegyenek minket, és ezzel sugallják nekünk tanaikat, majd pedig alighogy találkoznak velünk, rögtön védeni kezdik azokat a dolgokat, melyekről azt mondták, hogy még keresni kell őket, – ezért úgy kell őket visszautasítanunk, hogy megtudják: mi nem Krisztust, hanem őket tagadjuk meg. 8. Hiszen amíg keresnek, még nem birtokolnak; mivel pedig még nem birtokolnak, még nem hisznek; ha pedig még nem hisznek, nem krisztusiak. Ám ők birtokolnak és hisznek valamit, de azt mondják, hogy keresniük kell, hogy védelmezhessek. Mielőtt azonban védelmeznék, megtagadják, mert ha keresnek, elismerik, hogy még nem hisznek. 9. Akik tehát még saját maguk szerint sem krisztusiak, még kevésbé azok szerintünk! Milyen hitről beszélhetnek azok, akik csalással közelednek hozzánk? Milyen igazságot védelmeznek azok, akik azt hazugságból kiindulva vezetnek be? 10. De ők az írásokról beszélnek, és az írások alapján igyekeznek meggyőzni minket. Természetesen! Hiszen hogyan beszélhetnének másként a hit dolgairól, mint a hit könyvei segítségével?

XV.

Tételünk: eretnekeket nem szabad az írásokról való semmilyen vitára engedni, mivel meg kell

vizsgálni, ki az írások jogos birtokosa

1. Tehát tárgyunkhoz érkeztünk. Mert ide tartottunk és ezt készítettük elő beszédünk előszavában. Így már felvehetjük azt a küzdelmet, amelyre ellenfeleink kihívják minket. 2. Az írásokat helyezik előtérbe, és ezzel a vakmerőségükkel egyesekre rögtön hatást gyakorolnak. A valódi összecsapásban aztán elfárasztják azokat, akik szilárdak, a gyengéket elfogják, akik pedig a kettő között állnak, azokat kételyekkel telten bocsátják el. 3. Tehát leginkább azzal védekezünk ellenük, hogy az eretnekeket nem lehet az írásokról való semmilyen vitára engedni. Ha az írásokban van az erejük, akkor ahhoz, hogy használhassák az írásokat, meg kell vizsgálni, hogy kit illet az írások törvényes birtoklása, nehogy olyanok is hozzájuk férjenek, akiket az semmiképp nem illet.

XVI.

Az apostol azt tiltotta meg,

hogy eretnekekkel egyszeri feddés után érintkezzünk, nem pedig vita után

1. Ezt az érvet felhozhatnám azért, mert nem bízom magamban, vagy mert másként kívánom megközelíteni a kérdést. Csakhogy más okom van rá: elsősorban az az engedelmesség, mellyel hitünk az apostol iránt tartozik, aki megtiltja, hogy ilyen vitákba bocsátkozzunk, fülünket különös beszédek felé fordítsuk, és eretnekekkel egyszeri feddés – nem pedig vita – után érintkezzünk (vö. Tit 3, 10). 2. Annyira megtiltotta a vitát, hogy csak a helyreigazítást jelölje meg a helyesnek arra, hogy az eretnekekkel érintkezzünk. És ezt is csak egy alkalommal, nehogy úgy tűnjék – mivel az ilyen nem keresztény -, hogy keresztények módjára ismételt és két vagy három tanú előtt kell megfeddeni (vö. Mt 18, 16). Minthogy pedig az eretnekségért büntetni kell, ezért nem szabad vitatkozni vele. Végül is az írásokról való ilyen vita nem jó semmi egyébhez, mint hogy az embernek felforduljon tőle a gyomra és az agya.

XVII.

Az eretnekek egyes írásokat nem fogadják el, másokat megcsonkítanak vagy eltorzítanak, ismét másokat hamisan értelmeznek; semmi haszna sincs tehát, hogy vitatkozzunk velük az írásokról

1. Ezek az eretnekek egyes írásokat nem fogadják el; ha pedig némelyeket elfogadják is, nem a maguk egészében fogadják el őket, hanem hozzáfűzésekkel és kihagyásokkal összezavarva a

maguk rendszeréhez alkalmazzák őket. Végül, ha bizonyos fokig változatlanul kínálják is, azért mégis megmásítják azokat azzal, hogy a miénkkel ellenkező magyarázatokat találnak ki. Az értelem meghamisítása árt annyit az igazságnak, mint a hamisító toll. Az ostoba feltételezések szükségképpen nem akarják elismerni azt, ami megcáfolja őket, hanem azokra a részletekre támaszkodnak, amelyeket meghamisítottak, és amelyeket többértelműségük miatt választottak.

2. Mit fogsz elérni, te írásokban jártas ember, ha az ellenfél tagadja azt, amit állítasz, és állítja, amit tagadtál? Nem veszítesz semmit, csak a hangodat a vitatkozásban, és nem nyersz semmit, csak a bosszúságot káromlásaik miatt.

XVIII.

Az pedig, aki miatt vitába szálltál az írásokról,
a veszekedés miatt bizonytalanabbá válik

1. Az pedig, akinek érdekében esetleg az írásokról való vitába bocsátkoztál, hogy bizonytalan hitét megerősítsd, vajon inkább az igazság vagy az eretnokség felé hajlik-e majd? Maga az a tény, hogy látja, nem értél el semmit, és hogy ellenfeleid a tagadásnak és a védelemnek ugyanabban a helyzetében vannak, mint te, vagyis bizonyára egyelőek veled, azt eredményezi, hogy a vitából bizonytalanabban távozik, s nem tudja, melyik nézetet tartsa eretnokségnek.

2. Persze ugyanezeket a dolgokat az eretnekek is felhozhatják velünk szemben. Hiszen szükségképpen azt kell állítaniuk, hogy mi vezettünk be hamisításokat az írásokba és a magyarázatba, mivel ők is maguknak igénylik az igazságot.

XIX.

Előbb azt kell előadni, és most csak arról kell vitatkozni, hogy kit illet maga a hit, kié az írás, és kire hagyományozták a keresztények tanítását

1. Tehát nem az írásokra kell hivatkozni, és a vitát nem azon a területen kell folytatni, ahol vagy nincs győzelem, vagy bizonytalan vagy kevésbé biztos. Hiszen még ha az írások összevetése nem eredményezné is a két fél egyenlőségét, a dolgok rendje azt kívánja, hogy először azt vessük fel, amit most egyedül tisztáznunk kell: kit illet a hit, kié az írás, kitől, kik által, mikor és kiknek adatott a tanítás, amelynek révén az ember keresztény lesz.

2. Mert ahol kitűnik, hogy megvan a tanítás és a keresztény hit igazsága, ott lesz az írások, a magyarázatok és minden keresztény hagyomány igazsága is.

XX.

A nagyszámú és jelentős egyetemes egyházak, mint az apostoli egyházak utódai mindnyájan az apostoloktól alapított egyetlen eredeti egyházhoz tartoznak, és így mindnyájan eredetiek és apostoliak

1. Urunk, a Felkent Jahósua – szabad legyen egyelőre így mondanom – bárki legyen is, bármilyen Isten fia, bármilyen anyagból álljon is, mint ember és Isten, bármilyen hitet tanított és bármilyen jutalmat ígért is; amíg a földön járt, maga hirdette, hogy ki ő, ki volt, az Atyának milyen akaratát teljesíti, és hogy milyen cselekvést ír elő az emberek számára. Ezt nyíltan hirdette a nép előtt, de külön a tanítványainak is, akik közül a tizenkét legkiemelkedőbbet maga mellé vette, hogy a nemzetek tanítói legyenek. 2. Egyikük elpártolása után, mikor feltámadása után visszatért az Atyához, a többi tizenegynek megparancsolta, hogy menjenek, tanítsanak minden nemzetet, és merítsék be őket az Atyára, a Fiúra és a szent szellemre. Az apostolok – ez a név küldöttet jelent – tehát rögtön sorshúzással maguk mellé vették tizenkettediknek Mátyást Júdás helyett, a Dávid zoltárában levő jövendölés alapján (vő. ApCsel 1, 20; Zsolt 109, 8; 69, 26) elnyerték a szent szellem megígért erejét a csodatevésre és a prédikálásra. Majd miután Júdeában tanúságot tettek Jézus Krisztusba vetett hitükről, és közösségeket alapítottak, elmentek a nagyvilágba, s a nemzeteknek hirdették ugyanennek a hitnek ugyanezt a tanítását. 3. Így minden városban közösséget alapítottak: ezektől a közösségektől kapták azután és kapják ma is a hit palántáját és a tanítás magvait a többi közösségek, hogy egyházakká váljanak. Ezért ezeket az egyházakat is apostolinak tekintjük, mert az apostoli egyházak sarjai. Ugyanis minden leszármazottat eredete alapján kell minősítenünk. 4. Ezért az a sok és nagy egyház nem más, mint az apostolok által alapított egyetlen kezdeti egyház, melyből mindnyájan származnak. Így mindnyájan eredetiek és mindnyájan apostoliak, hiszen mind egyetlen egységet alkotnak. Az egységet tanúsítja a békecsók kölcsönös megadása, a „testvér” elnevezés és a vendégbarátság igazolása. Ezeket a jogokat semmi más nem indokolja, mint a hit ugyanazon titkának egyetlen áthagyományozása.

XXI.

Bizonyos, hogy minden tanítást, mely összhangban van az apostoli egyházakkal, amelyektől a hit ered, igazságnak kell tartanunk: ez az igazság bizonyossága

1. Most tehát perbeli kifogást emelünk: ha az úr Jézus Krisztus az apostolokat küldte prédikálni, nem kell elfogadni más igehirdetőket, csak azokat, akiket Krisztus rendelt. Hiszen az Atyát sem

ismerte más, mint a Fiú, és akinek a Fiú kinyilatkoztatta. És nyilvánvaló, hogy a Fiú nem nyilatkoztatta ki másoknak, mint az apostoloknak, akiket annak prédikálására küldött, amit kinyilatkoztatott nekik. 2. Azt pedig, hogy mit prédikáltak az apostolok, vagyis hogy mit nyilatkoztatott ki nekik Krisztus, – és itt is kifogást terjesztek elő -, nem lehet másként bizonyítani, mint azoknak az egyházaknak az útján, amelyeket maguk az apostolok alapítottak prédikációjukkal, melyet mind – amint mondani szokás – élő szóban, mind pedig később levélben adtak elő nekik. 3. Ha pedig így áll a dolog, bizonyos, hogy minden tanítást, mely összhangban van az apostoli anyaegyházakkal, amelyektől a hit ered, igazságnak kell tartanunk, hiszen kétségtelenül azt tartalmazza, amit az egyházak az apostoloktól kaptak, az apostolok Krisztustól, Krisztus pedig Istentől. El kell viszont ítélni hamissága miatt minden olyan tanítást, amelyről felismerhető, hogy ellenkezik az egyházak igazságával, és így Krisztus apostolai és Isten igazságával. 4. Tehát ki kell még mutatnunk, hogy a mi tanításunk, melynek szabályát fentebb közöltük, az apostoli hagyományból eredőnek tekintendő, és ezért az összes többiek a hazugságból származnak. Mi közösségben vagyunk az apostoli egyházakkal, mert egyetlen tanításunk sem tér el az övéktől: ez az igazság bizonyossága.

XXII.

Nem lehet jogosan azt az ellenvetést támasztani, hogy az apostolok nem tudtak vagy nem adtak át mindent

1. De mivel a bizonyítás olyan egyszerű, hogy ha rögtön előadnák, semmi vitának nem maradna helye, engedjük meg még ellenfeleinknek, mintha még bizonyítékunkat nem terjesztettük volna elő, hogy felhozzák azokat az ellenvetéseket, amelyekről úgy gondolják, hogy gyöngíthetik védekezésünket. 2. Azt szokták mondani, hogy az apostolok nem tudtak mindent; vagy ugyanattól az esztelenségtől hajtva, mellyel mindent a feje tetejére állítanak, azt mondják, hogy bár az apostolok mindent tudtak, mégsem közöltek mindent mindenkivel. Mindkét esetben Krisztust gyalázzák, aki – eszerint – nem eléggé felkészített vagy nem elég őszinte embereket küldött apostolok gyanánt. 3. Melyik épeszű ember hiheti el, hogy ismeretlen maradt valami azok előtt, akiket az úr tanítómesterül adott nekünk, s akiket elválaszthatatlanul maga mellett tartott mint követőit, tanítványait és életközösségének részeseit; akiknek a homályos dolgokat még külön kifejtette (vö. Mk 4, 34; Lk 8, 10), s akiknek azt mondta, hogy megadatott ismerniük azokat a titkokat, melyeket a nép nem érthetett meg (vö. Mt. 13, 11)? 4. Rejtve maradt valami Péter előtt, akit a felépítendő egyház sziklájának neveztek, aki megkapta a mennyek országának kulcsait és azt a hatalmat, hogy oldjon és kössön a mennyben és a földön (vö. Mt 16, 18)? 5. Rejtve maradt valami János előtt is, aki az úr kebelén nyugodott, s akit az úr a legjobban szeretett, akinek egyedül tudtára adta az úr, hogy Júdás fogja elárulni őt (vö. Jn 13,23.25), s akit Máriára bízott maga helyett, hogy a fia legyen (vö. Jn 19, 26)? 6. Mit akart eltitkolni azok elől, akiknek még dicsőségét is megmutatta, meg Mózeset és Illést, sőt még az Atya hangját is az égből

(vö. Mt 17,1kk)? Nem mintha a többi apostolokat el akarta volna utasítani, hanem mert „minden kijelentés három tanú vallomásán alapul” (MTörv 19, 15). Tehát azok előtt is rejtve maradt valami, akiknek feltámadása után, útközben az úr minden írást méltóztatott megmagyarázni (vö. Lk 24, 27)? 7. Igaz, hogy egyszer így nyilatkozott: „Még sok mondanivalóm volna számotokra, de még nem vagytok képesek elviselni” (Jn 16, 12). Ám hozzáfűzte azt is: „Amikor eljön az Igazság szelleme, majd elvezet benneteket minden igazságra” (uo.). Ezzel megmutatta, hogy nem maradt rejtve semmi azok előtt, akiknek megígérte, hogy eljutnak minden igazságra az Igazság szelleme által. 8. És valóban teljesítette is ígését, hiszen az Apostolok Cselekedetei tanúsítja a szent szellem leszállását (vö ApCsel 2, 1 kk). Akik pedig nem fogadják el ezt az írást, nem lehetnek a szent szellemtől valók, hiszen még a tanítványoknak küldött szent szellemet sem képesek felismerni. De azt sem állíthatják, hogy ők az egyház, hiszen még azt sem tudják kimutatni, hogy mikor keletkezett ez a test, és mi volt a bölcsője. 9. Inkább nem tulajdonítanak jelentőséget annak, hogy állításaikat nem tudják bizonyítani, csakhogy ne kelljen elfogadniuk azokat a szakaszokat is, amelyek leleplezik hazugságaikat.

XXIII.

Abból, hogy Pál Pétert megfeddte, még nem lehet arra következtetni, hogy Pál utólag teljesebb tudást kapott

1. Hogy tehát megvádolhassák az apostolokat azzal, hogy bizonyos dolgokat nem tudtak, arra hivatkoznak, hogy Pál szemrehányást tett Péternek és azoknak, akik vele voltak (vö.: Gál 2, 11 kk). Ezért azt mondják, hiányzott nekik valami, így azután arra következtetnek, hogy utólag teljesebb tudást kaphattak. Ezt nyerte el szerintük Pál, aki szemrehányást tett elődeinek. 2. Ám azoknak, akik az Apostolok Cselekedeteit elvetik, itt mi is azt válaszolhatjuk: Előbb mutassák meg, ki ez a Pál, mi volt azelőtt, hogy apostollá vált volna, hogyan lett apostollá; hiszen más kérdések kapcsán is sokat hivatkoznak rá. 3. Mert az, hogy ő maga azt vallja magáról, hogy üldözőből lett apostollá (vö. Gal 1, 23), nem elegendő annak, aki csak gondos vizsgálódás után hisz, minthogy még az úr sem maga tett magáról tanúságot (vö. Jn 5, 31). 4. De higgyenek csak az írások nélkül, hogy az írások ellenére hihessenek. Ám azt már bizonyítaniuk kell, hogy abból a tényből, amire hivatkoznak, hogy tudniillik Pál szemrehányást tett Péternek, az következik, hogy Pál az evangéliumnak más formáját vezette be, mint amit előtte Péter és a többiek hirdettek. 5. Csakhogy amikor Pál üldözőből igehirdető lett, a testvérek a többi testvérekhez vezették mint egyet a testvérek közül (vö. ApCsel 9, 27); olyanok vezették őt és olyanokhoz, akik a hitet az apostoloktól kapták. Azután, mint ő maga elbeszéli, felment Jeruzsálembe, hogy megismerje Pétert (vö. Gál 1, 18). Ez az azonos hit és az azonos prédikáció alapján volt joga és kötelessége. 6. Mert nem ámultak volna el azon, hogy Pál üldözőből igehirdetővé lett, ha olyasmit prédikált volna, ami ellenkezett a hittel, és nem magasztalták volna az Urat (vö. Gál 1,24; ApCsel 9,21) azért, hogy Pál, az ő ellensége megérkezett. Tehát az egyetértés és az összhang jeléül nyújtották

neki jobbukat és osztották fel egymás közt a feladatokat. Nem az evangéliumot különítették el, s nem is abban állapodtak meg, hogy az egyik így, a másik pedig amúgy prédikáljon, hanem hogy az egyik ezeknek, a másik pedig amazoknak hirdesse az igét: Péter a körülmetélteknek, Pál a pogányoknak (vö. Gál 2, 9). 7. Egyébként, ha Péter szemrehányást kapott azért, mert együtt élt a pogányokkal, később pedig bizonyos személyekre való tekintettel elkülönült tőlük (vö. Gál 2,11 kk), akkor itt nyilván magatartásbeli hibáról volt szó, nem a hirdetés hiányosságáról. Mert emiatt még nem hirdettek attól fogva más Istent, mint a Teremtőt, más Felkentet, mint aki Máriától született, vagy más reménységet, mint a feltámadást.

XXIV.

Pál a harmadik égbe való elragadtatásakor sem kapott oktatást más tanításra

1. Nem vagyok olyan szerencsés, jobban mondva olyan szerencsétlen, hogy az apostolokat egymással ellentétbe állítsam. De mivel ezek a teljesen zavarodott emberek Pálnak ezt a szemrehányását arra használják fel, hogy gyanússá tegyék a korábbi tanítást, ezért mintegy Péter nevében így válaszolok nekik: Pál maga mondta, hogy mindenkinek mindene lett, „a zsidóknak zsidó, a nem zsidóknak nem zsidó, hogy mindenkit megnyerjen” (vö. 1 Kor 9, 19-21). 2. Tehát az időpontok, a személyek és az alkalmak szerint bíráltak bizonyos cselekményeket, melyeket maguk is végrehajtottak bizonyos időben, bizonyos személyek vonatkozásában és bizonyos alkalmakkor. Például Péter is szemrehányást tehetett volna Pálnak, mert tiltotta a körülmetélést, de Timóteust maga metélte körül (vö. ApCsel 16,1-3). 3. De ez a kérdés azokra tartozik, akik az apostolok fölött ítéleznek. Még szerencse, hogy Péter és Pál még a vértanúságban is egyelőek. 4. De még ha Pál a harmadik égig ragadtatott is, és a paradicsomba emelkedett (vö. 2 Kor 12, 2 kk), s ott bizonyos szavakat hallott, ezek nyilván nem lehettek olyanok, amelyek őt más, teljesebb tanításra oktatták, hiszen olyan jellegűek voltak, hogy senkivel sem lehetett közölni őket. Ha tehát ezek a dolgok – nem tudom, hogyan nevezem őket – valakinek a tudomására jutottak, és valamilyen eretnecség azt állítja, hogy rájuk támaszkodik, akkor vagy Pál a bűnös, mert elárulta a titkot, vagy bizonyítani kell, hogy később valaki más is a paradicsomba ragadtatott, aki engedélyt kapott arra, hogy be-széljen azokról a dolgokról, amelyekről Pálnak még suttogva sem volt szabad szólania.

XXV.

A Timóteusnak írt levelekből nem lehet bizonyítani, hogy az apostolok egyes dolgokat nyilvánosan és mindenkinek, más dolgokat pedig titokban és keveseknek adtak tovább

1. De mint már mondtuk, éppoly ostobaság az is, mikor azt állítják, hogy az apostolok előtt ugyan nem volt rejtve semmi, és nem is prédikáltak egymástól eltérően, de nem mindenkinek tárták fel teljes tanításukat. Egyes dolgokat eszerint nyilvánosan és mindenkinek hirdettek, más dolgokat pedig titokban és keveseknek, mivel Pál is így fejezte ki magát, mikor Timóteusnak írt: „Timóteus, őrizd meg a rád bízott letéteményt” (1 Tim 6, 20); majd pedig: „őrizd meg a jó letéteményt” (2 Tim 1,14). 2. Mi ez a letétemény? Valami olyan titok, amit más tanítás részének kell tartanunk? Vagy ahhoz az utasításhoz tartozik, amiről ezt mondja: „Rád bízom ezt az utasítást, kedves fiam, Timóteus”(1 Tim 1, 18). Vagy ahhoz a parancshoz tartozik, amelyről így beszél: „Isten előtt buzdítalak, aki mindent életet, és Jézus Krisztus előtt, aki Pontius Pilatus alatt a jó vallomást tette, tartsd meg a parancsot” (1 Tim 6,13)? 3. De mi ez a parancs? Mi ez az utasítás? A szövegben ezt megelőző és követő kijelentésekből megérthető, hogy ez a mondás nem valami titkos tanításra akar burkoltan utalni, hanem azt akarja hangsúlyozni, hogy semmilyen más tanítást nem szabad megengedni azon kívül, amit Timóteus Páltól hallott, mégpedig – szerintem – „sok tanú előtt”, mint mondja (2 Tim 2, 2). 4. Nem számít, hogy ezen a sok tanún az eretnekek nem akarják az egyházat érteni. Hiszen amit sok tanú előtt hirdettek, az mégsem lehetett titkos. 5. De azt sem lehet semmilyen titkos evangélium létének bizonyítékként magyarázni, hogy Pál azt akarta, hogy Timóteus „ezeket a dolgokat hűséges emberekre bízva, akik képesek másokat is tanítani” (uo.). Hiszen amikor Pál „esteket a dolgokat” említi, akkor arról beszél, amiről éppen akkor írt; ha rejtett dolgokra utalt volna, akkor, mint távoli dolgok esetében szokás, tudatosan nem „ezeket”, hanem „azokat” mondott volna.

XXVI.

Mikor Krisztus az apostoloknak azt mondta, hogy ne vessék a gyöngyöket a disznóknak és a szent dolgot a kutyáknak, arra szólította fel őket, hogy az evangéliumot ne gyakran és megfontolatlanul hirdessék, de nem akart semmit elrejtteni Isten ígéréből és Krisztus titkából

1. Az is következetes dolog volt, hogy amikor Pál az evangélium hirdetésével valakit megbízott, figyelmeztette, hogy ezt a szolgálatot nem szabad különbségtétel nélkül és meggondolatlanul végezni, vagyis hogy az úr szavai szerint ne vesse „a gyöngyöket a disznóknak és a szent dolgokat a kutyáknak” (Mt 7,6). Az úr nyíltan beszélt, nem utalt semmilyen rejtett titokra; maga rendelte el, hogy amit titokban és sötétben hallanak, azt világosan és a háttetőről hirdessék (vö. Mt 10, 27). 2. Hasonlattal ábrázolta, hogy nem szabad gyümölcsöztetés nélkül elrejtteni még egy minát sem, vagyis egyetlen szavát sem (vö. Lk 19, 20 kk). Azt tanította, hogy nem szokás a lámpást véka alá rejtteni, hanem tartóra kell tenni, hogy világítson a ház egész népének (vö. Mt 5,15). 3. Az apostolok vagy nem értették meg, vagy semmibe vették ezeket a parancsokat, ha – mint az eretnekek mondják – nem hajtották végre őket, hanem elrejtettek valamit a fényből, vagyis Isten ígéréből és Krisztus tanításából. Ám ők – úgy tudom – nem féltek senkitől, sem a zsidók, sem a pogányok erőszakosságától. Mennyivel inkább szabadon beszéltek tehát az egyházban, ha

még a zsinagógákban és a nyilvános helyeken sem hallgattak. 4. Sőt, nem is győzhették volna meg sem a zsidókat, sem a pogányokat, ha nem adták volna elő sorban mindazt, amiről azt akarták, hogy elfogadják. Még kevésbé hallgattak el bármit is a már hívő gyülekezetek előtt, hogy külön, más keveseknek mondják el azt. 5. Még ha bizonyos dolgokról egymás közt, hogy úgy mondjam, családon belül beszéltek is, mégsem hihetjük azt, hogy olyan tanokról volt szó, melyek új hitszabályt vezettek volna be, amely más volt, és ellentétben állt azzal, amit az egyetemes egyházak nyilvánosan vallottak: hogy más Istenről beszéltek az egyházban, és másról otthon, mást mondtak Krisztus lényegének a nyilvánosság előtt, és mást titokban, más feltámadás reményét hirdették mindenki előtt, és másét kevesek jelenlétében. Hiszen maguk sürgetik leveleikben, hogy mindenki ugyanazt mondja, és hogy ne legyenek szakadások és nézeteltérések az egyházban, mivel Pál és a többiek ugyanazt hirdették (vö. 1 Kor 1, 10; 15,11). 6. Egyébként is emlékeztek a figyelmeztetésre: „Beszédeitek legyen igen, igen, nem, nem, mert ami ezen túl van, az a gonosztól való” (Mt 5, 37). Ez pedig azért hangzott el, nehogy az evangéliumot különbözőképpen tárgyalják.

XXVII.

Az egyházak sem fogadták saját hibájukból másként a tanítást, mint ahogyan az apostolok előadták

1. Ha tehát hihetetlen az, hogy az apostolok nem ismerték az igehirdetés tartalmának teljességét, vagy hogy nem hirdették a hit szabályát mindenkinek a maga teljességében, akkor vizsgáljuk meg, hogy nem fordulhatott-e elő az, hogy az apostolok ugyan őszintén és teljesen prédikáltak, de az egyházak ezt saját hibájukból másként fogadták, mint ahogyan az apostolok előadták. Mindezeket felhozzák ugyanis az eretnekek, hogy aggályoskodást keltsenek. 2. Azzal érvelnek, hogy az apostol szemrehányást tett az egyházaknak: „Ó, ti oktalan galaták, ki csábított el titeket!” (Gál 3, 1). Továbbá: „Olyan jól futottatok, ki tartott fel titeket?” (Gál 5,7). A levél elején pedig: „Csodálkozom, hogy egy másik evangélium kedvéért ilyen gyorsan elhagytátok azt, aki a kegyelemre meghívott titeket” (Gal 1, 6). 3. A korintusiaknak pedig azt írta, hogy még testiek, és tejjel táplálkoznak, s nem alkalmasak a szilárd ételre, mivel azt gondolták, hogy tudnak valamit, pedig még nem tudták úgy, ahogyan tudni kellett volna (vö. 1 Kor 3,1 kk; 8,2). Ám ha arra hivatkoznak, hogy az egyházakat rendreutasították, akkor azt is el kell fogadniuk, hogy azok megjavultak. 4. Sőt el kell ismerniük azokat az egyházakat is, amelyek hite, tudása és viselkedése az apostolt örömmel tölti el, s amelyekért hálát ad Istennek. Ezek az egyházak pedig ma a hajdan rendreutasított egyházakkal együtt az egyetlen tanításból fakadó jogokban osztoznak.

XXVIII.

Még ha az összes egyházak tévedtek volna is, és egyiket sem vezette volna a szent szellem, valószínű lenne, hogy annyi és olyan jelentős egyház ugyanolyan módon tévedett volna a hitben. Az egyházak tanításbeli tévedésének különféleképpen kellett

volna lennie

1. Tegyük fel, hogy minden egyház tévedett, s az apostol is csalódott, amikor egyes egyházak mellett tanúságot tett. Tegyük fel, hogy a szent szellem egyikükkel sem törődött, egyiküket sem vezette az igazságra, az a szent szellem, akit Krisztus éppen ezért küldött, akit éppen ezért kért az Atyától, vagyis azért, hogy tanítómestere legyen az igazságnak. De még ha Istennek ez a vagyonekezelője, Krisztus helyettese elhanyagolta volna is feladatát, s megengedte volna is egy időre, hogy az egyházak másként értelmezzék, másként higgyék azt, amit ő maga hirdetett az apostolok útján: valószínű-e az, hogy ennyi és ilyen jelentős egyház tévedés folytán ugyanarra a hitre jusson? Sok különböző eseménynek nem lehet egyforma végeredménye. Az egyházak tanításbeli tévedéseinek különféleképpen kellett volna lenniük. 2. Ami pedig sokaknál megegyezik, az nem tévedés, hanem hagyomány. Merje tehát valaki azt mondani, hogy azok tévedtek, akik a tanítást áthagyományozták!

XXIX.

Bárhogyan tévedtek is, mindaddig a tévedés uralkodott, amíg az eretnokségek nem jelentkeztek

1. Bárhogyan tévedtek is, mindaddig a tévedés uralkodott, amíg az eretnokségek nem jelentkeztek. Az igazság tehát addig várt, amíg egynémely markioniták és valentiniánusok fel nem szabadították. 2. Időközben pedig tévesen hirdették az evangéliumot, tévesen hittek, tévesen merítették be oly sok ezer embert, tévesen végezték a hit oly sok cselekedetét, tévesen tettek annyi csodát, téves volt a sok kegyelmi ajándék, téves volt a sok papi tevékenység és a sok szolgálat, sőt végül még a sok vértanú is tévesen nyerte el a koronát. Vagy ha nem volt mindez téves és hiábavaló, akkor hogyan haladhatott előre Isten ügye, amíg meg nem tudták, hogy melyik isten ügyéről van szó? Hogyan lehettek keresztények, mielőtt Krisztust megtalálták volna? Hogyan lehettek előbb eretnokségek, mint igaz tanítás? A valóság minden vonatkozásban megelőzi a képet. A hasonmás az igazi után következik. 3. Egyébként már az is épp eléggé képtelenség, hogy az első tanítást azért tekintsük eretnokségnek, mert maga előre jelezte, hogy óvakodni kell a későbbi eretnokségektől. Az ezt a tanítást elfogadó egyháznak írták, sőt maga a tanítás írta az egyháznak: „Még ha egy mennyei angyal hirdetne is más evangéliumot, mint amit mi hirdettünk, átkozott legyen!” (Gal 1, 8).

XXX.

Az eretnekek, mint Markion, Valentinus, Hermogenész, sokkal később éltek az apostoloknál, és jelekkel sem tudták igazolni, hogy új apostolok

1. Hol volt akkor Markion, a pontusi hajósgazda, a sztoicizmus tisztelője? Hol volt Valentinus, a platonizmus követője? Hiszen nyilvánvaló, hogy ők nem voltak olyan régiek, hanem körülbelül Antoninus uralkodása alatt éltek, és eleinte az egyetemes tanításban hittek a római egyházban az áldott Eleutherus püspöksége alatt, amíg örökösen nyugtalan kíváncsiságuk miatt, amellyel megrontották testvéreiket is, ismételten kivetették őket a közösségből, méghozzá Markiont azzal a kétszázézer sestertiuszal együtt, amit az egyháznak hozott; végül pedig, miután örökre kizárták őket, a saját tanításuk mérgét terjesztették. 2. Később Markion bűnbánatot tartott, de mielőtt teljesítette volna az egyházzal való megbékélés feltételeit, vagyis visszavezette volna az egyházba azokat, akiket tanításával a romlásba vezetett, hirtelen meghalt. Eretnekségeknek ugyanis kellett lenniük (vö. 1 Kor 11, 19). 3. De attól még, hogy lenniük kellett, az eretnekségek nem jó dolgok. Mintha a rossznak is nem kellett volna lennie! Az is szükséges volt, hogy az urat elárulják, de jaj az árulónak (vö. Mk 14, 21). Ezt azért mondom, nehogy valaki még ezen az alapon is az eretnekségeket védelmezze. 4. De Apellesz származását is meg kell vizsgálnunk. Ő is éppoly kevésbé régi, mint mestere és oktatója, Markion. De ő elárulta a markionita önmegtartóztatást, egy nővel vétkezett, s oly igen szent mesterének szeme elől Alexandriába menekült. 5. Onnan néhány év múlva visszatért, bár csupán annyiban javult meg, hogy már nem volt markionita. Ám rábukkant egy másik nőre, arra a híres szűzre, Philumenére, akire fentebb már utaltunk, s aki később gyalázatos utcanő lett. Ennek a nőnek a varázslatától rászedve írta le azokat a „kinyilatkozta-tásokat”, melyeket tőle kapott. 6. Még az élők sorában vannak egyesek, akik emlékeznek rájuk. Élnek még tanítványaik és követőik. Tehát nem tagadhatják, hogy ezek az eretnekek újak. Bárhogyan legyen is, cselekedeteik leplezik le őket, miként az úr mondja (vö. Mt 7, 16). 7. Ha ugyanis Markion elkülönítette az Újszövetséget az Ószövetségtől, akkor ő későbbi, mint az, amit elkülönített, hiszen csak azt választhatta el, ami addig együtt volt. Az elválasztás előtti egységet és az utólagos elkülönítés bizonyítja, hogy aki az elválasztást végezte, később élt. 8. Ugyanígy Valentinus, aki másként magyarázza és kétségtelenül „kijavítja” az evangéliumot, magával azzal, hogy kijavít valamit, ami korábban rossz volt, bizonyítja, hogy az evangélium valaki másé volt. 9. Ezeket a személyeket azért említjük, mert az igazság meghamisítói közt ők a legkiválóbbak, és nekik van a legtöbb követőjük. De valami Nigidius és Hermogenész meg sokan mások is járnak-kelnek és zavarják az úr útjait. De mutassák meg, milyen tekintélyre támaszkodnak! 10. Ha más istent hirdetnek, hogyan használhatják annak az Istennek az érveit, iratait és neveit, aki ellen prédikálnak? Ha ugyanazt az Istent hirdetik, hogyan hirdethetik másképpen? Bizonyítsák be, hogy ők új apostolok, hogy Krisztus másodszor is lejött a földre, hogy ő maga újból tanított, újból megfeszítették, újra meghalt és újra feltámadt. 11. Mert Isten

így szokott apostolokat küldeni. Meg szokta adni nekik többek közt azt a képességet is, hogy ugyanazokat a csodákat vigyék végbe, melyeket ő maga tett. Látni akarom tehát a csodáikat is. Legfőbb képességük azonban – amint tapasztalom – csak abban áll, hogy fordított módon utánozzák az apostolokat. Azok a halottakat életre keltették; ezek az élőkől halottakat csinálnak.

XXXI.

A búza és a konkoly példabeszéd bizonyítja, hogy az való az Úrtól, és az az igaz, amit korábban hagyományoztak át

1. Ez után a kitérő után most arról szeretnék szólni, hogy az igazság korábbi, a hazugság pedig későbbi. Ennek kimutatásában segít az a példabeszéd, amely bemutatja, hogy előbb az úr vetette el a jó búzamatot, a terméketlen gyom, a konkoly hamis magvát pedig az ellenség, az ördög később adta hozzá (vö. Mt 13, 24 kk). Márpedig ez a példabeszéd pontosan ábrázolja a tanítások közti különbséget, hiszen az Isten igéjét másutt is a mag jelképezi (vö. Mt 4,14; Lk 8,11). 2. Így magából az események sorrendjéből világos, hogy az származik Istentől, és az az igaz, amit előbb adtak át, az idegen és a hamis pedig az, amit később vezettek be. Ez az állítás érvényes minden eretnkséggel szemben is, melyek őszinte meggyőződéssel semmilyen szilárd érvre nem támaszkodhatnak, hogy maguknak követeljék az igazságot.

XXXII.

Ha egyes eretnkségek már az apostolok korában megjelentek is, azért még nem tekintendők apostoliaknak, hacsak nincsenek olyan püspökeik, akik az apostolok utódai, vagy legalább tanításuk nem egyezik meg az apostolokéval

1. Egyébként, ha egyes eretnkségek az apostoli korra merészelik visszavezetni magukat, hogy azt a látszatot keltsék, hogy az apostolok hagyományozták át őket, mivel már az apostolok korában léteztek, ezt válaszolhatjuk: mutassák ki egyházaik eredetét, sorolják fel kezdetől fogva egymást követő püspökeiket, bizonyítsák be, hogy első püspökük elődje és jótállója valamelyik apostol vagy olyan apostoli férfiú volt, aki az apostolok mellett kitartott. 2. Mert az apostoli egyházak ilyen módon mutatják ki eredetüket. A szmirnai egyház például előadja, hogy Polikárpot János állította az élére, a római egyház pedig kimutatja, hogy Kelemen Péter rendelte. Ugyanígy természetesen a többi egyházak is megneveznek olyan embereket, akiket az apostolok tettek püspökké, s akik számukra az apostoli magot közvetítették. 3. Találjanak ki valami ilyesmit az eretnekek is! Hiszen mi az, amit még ne tehetnének meg, miután már az

Istent káromolták? De ha kitalálnának is ilyesmit, az sem segítene rajtuk. Hiszen, ha tanításukat az apostolokéhoz hasonlítjuk, a különbség és az ellentét miatt maga ez a tanítás bizonyítaná, hogy nem valamelyik apostol és nem is apostoli férfiú a szerzője. Mert ahogyan az apostolok nem tanítottak egymástól eltérően, úgy az apostoli férfiak sem hirdettek az apostolokéval ellenkező tanítást. Vagy talán akik az apostoloktól tanultak, mást prédikáltak volna? 4. Ebben a tekintetben kihívnák őket az egyházak, amelyek noha nem tudják alapítójukként valamelyik apostolt vagy apostoli férfiút megnevezni, hiszen sokkal később keletkeztek, például azok, amelyeket manapság alapítanak, mégis mivel megegyeznek velük a hitben, tanításuk rokonsága révén nem számítanak kevésbé apostolinak a többi egyházaknál. Ezért hát az összes eretnokségek, akiket egyházaink felhívnak, hogy terjesszék elő ezt a két bizonyítékot, igazolják apostoliságukat, ahogyan akarják! 5. Ám ők nem apostoliak, és nem is tudják igazolni azt, ami nem igaz rájuk, s nem is fogadják be őket a békebe és a közösségbe azok az egyházak, amelyek valamiképpen apostoliak, hiszen vallási tanításuk eltérése miatt ezek semmiképpen sem apostoliak.

XXXIII.

Az apostolok korában keletkezett eretnokségeket már az apostolok elítélték

1. A mondottakhoz hozzáfűzöm azoknak a tanításoknak a vizsgálatát is, amelyeket az apostolok korában maguk az apostolok lepleztek le és ítélték el. Mert az eretnokségek könnyebben megcáfolhatók, ha rájuk bizonyul, hogy már akkor léteztek, vagy hogy akkori eretnokségekből származnak. 2. Pál a korinthusiaknak írt első levelében (vö. 1 Kor 15, 12) elítéli azokat, akik tagadják vagy kétségbe vonják a feltámadást. Ez a vélemény a szadduceusokra volt jellemző. Ebben követik őket Markion, Apellesz, Valentinus és mindazok, akik a test feltámadását ellenzik. 3. A galatáknak szóló írásában (vö. Gál 5, 2) Pál hevesen bírálja azokat, akik megtartják és védelmezik a körülmetélést és a mózesi törvényt. Ez Ebion eretnoksége. 4. Timóteust oktatta (vö. 1 Tim 4, 3) elítéli azokat is, akik tiltják házasságot. Így tanít Markion és követője, Apellesz. Ugyanígy támadja Pál azokat, akik szerint a feltámadás már megtörtént (vö. 2 Tim 2, 18). Ezt hangoztatják magukról a valentiniánusok. 5. Mikor pedig az apostol vég nélküli nemzetségtáblára utal (vö. 1 Tim 1, 4), Valentinuszra ismerhetünk, aki szerint az a nem tudom, miféle aeon, melynek hallatlan és sokféle neve van, a saját Kegyelmeiből nemzi az Értelmet és az Igazságot, melyek ugyanígy magukból szülik az Igét és az Életet, azután pedig ezek nemzik az Embert és az Egyházat. Az aeonoknak ettől az első nyolcas csoportjától újabb tíz, majd további tizenkét különleges nevű aeon születik, s így egy valódi mese alakul ki a harminc aeonról. 6. Mikor pedig ugyanaz az apostol azokat vádolja, akik az elemek szolgálói (vö. Gál 4, 3), akkor Hermogenészt leplezi le, aki nem született anyagot vezet be, s azt a nem született Istennel helyezi egy szintre, és az elemek anyaistenének tekinti; így szolgálja lehet annak, amit Istennel egyenlőnek tekint. 7. János pedig a Jelenések Könyvében (vö. Jel 2, 14) azt az utasítást kapja,

hogy fenytse meg azokat, akik a bálványoknak áldozott húsból esznek, és paráznságot követnek el. Ma is vannak nikolaiták, csak másfélék: Gaius-féle eretnekeknek hívják őket. 8. Mikor János levelében (vö. 1 Jn 4, 3; 2, 22) főként azokat nevezi antikrisztusoknak, akik tagadják, hogy Krisztus testben jött el, és akik nem tartják Jézust Isten fiának, az előbbi Markionra, az utóbbi Ebionra érvényes. 9. A Simonféle varázslást pedig, mely az angyaloknak szolgál, teljes egészében bálványimádásnak tekintették, és Péter apostol ítélte el azzal, hogy magát Simon mágust elítélte.

XXXIV.

A többi, később keletkezett eretnkségek vagy azon az alapon ítélandók el, hogy együtt hirdetik őket az apostoli korra visszamenő eretnkségekkel, vagy későbbi keletkezésük már említett érve alapján

1. Úgy vélem, ezek a tévtanoknak azok a fajtái, melyeknek az apostol korábban való létezéséről maguk az apostolok tudósítanak. A különféle ostobaságoknak ebben a sokaságában mégsem találunk egyet sem, amely vitát kezdene Istenről, a mindenség teremtőjéről. 2. Senki sem merte feltételezni, hogy létezne egy másik isten. Inkább kételkedtek a Fiúval, mint az Atyával kapcsolatban, mígnem Markion a Teremtőn kívül egy másik istent vezetett be, aki pusztá jóság; Apellesz a legfelsőbb istenek valami dicső angyalát tette meg Teremtőnek és a törvény meg Izrael istenének, és azt állította róla, hogy tűzserű lény; Valentinus pedig elkezdte szórni aeonjait, a Teremtő Isten eredetét az egyik aeon ballépésére vezette vissza. 3. Tehát csak nekik és először nekik nyilatkoztatta ki magát az igazi istenség, nekik, akik valójában nagyobb előjogot és több ke-gyeimet kaptak az ördögtől, aki ezen a módon is Isten ellen akart küzdeni, hiszen a mérgezett tanítások révén megtette azt, amit az úr megtagadott: hogy a tanítványok nagyobbak legyenek mesterüknél (vö. Mt 10, 24). 4. Válasszák csak meg maguknak tetszésük szerint az eretnkségek, hogy melyikük mikor keletkezett! Nem számít ugyanis, hogy melyik mikorról való, ha egyszer nem az igazságból származnak. Azok az eretnkségek pedig, amelyek nem léteztek az apostolok korában, nem hivatkozhatnak arra, hogy már megvoltak. Ha ugyanis léteztek volna, ezeket is megnevezték volna, hogy visszaszorítsák őket. Amelyek viszont léteztek az apostolok korában, azokat név szerint elítélik. 5. Tehát a mai eretnkségek vagy valamivel kifinomultabb változatai azoknak, amelyek nyersebb formában már az apostolok korában megvoltak, s ebben az esetben már el vannak ítélve, vagy ezektől különbözőek, és lévén hogy azért különbözőek, mert később keletkeztek, átvettek valamit a régebbi eretnkségek tanításából, mivel pedig így együtt hirdetik őket a régiekkel, részesülniük kell az azokra kimondott elmarasztaló ítéletben is. A későbbi keletkezés fentebb kifejtett elve szerint, még ha ezek a tanítások az apostolok által elítélt eretnkségekből semmit sem vettek volna is át, már a pusztá koruk bizonyítaná, hogy annál inkább hamisak, ha az apostolok még meg sem nevezték őket. Ebből tehát egyértelműen kitűnik, hogy ezek az eretnkségek, amelyeknek későbbi megjelenését az apostolok korában

előre meghirdették.

XXXV.

Az eretnekek az egyetemes tanítással szemben semmiféle elsőbbségre nem hivatkozhatnak

1. Az eretnokségek, melyeket ezekkel az érvekkel kihívtunk és legyőztünk, akár későbbiek, akár egykorúak az apostolokkal (de ellentétesek tanításukkal), és akár általánosságban, akár név szerint vannak említve (de mindenképpen eleve el vannak ítélve), merészkedjenek csak arra, hogy a mi tanításunkkal szemben a régi birtoklásnak a fentiekhez hasonló kifogásával éljenek! Hiszen ha tagadják a mi tanításunk igazságát, akkor bizonyítaniuk kell, hogy ez is eretnokség, melyet ugyanazokkal az érvekkel lehet leleplezni, amelyekkel őket lelepleztük. Meg kellene mutatniuk továbbá azt is, hogy hol van akkor az igazság, melyről már bebizonyosult, hogy nincs őnáluk. 2. A mi tanításunk nem későbbi, a nem éppenséggel korábbi minden másiknál. Ez az ismertetőjegye az igazságnak, mely mindenütt az első helyet foglalja el. 3. A mi tanításunkat nem ítélték el, sőt védelmezték az apostolok. Ez azt bizonyítja, hogy a mi tanításunk az apostolok saját tanítása. Mert ha azok, akik minden idegen tanítást elítéltek, nem ítélnék el egy tanítást, akkor azt nyilvánvalóan a magukénak vallják, és ezért védelmezik is.

XXXVI.

Az apostoli egyházakban még ma is az apostoli székek állnak az élen, az apostolok hiteles leveleit olvassák. Az ő tanításukkal kapcsolatban keletkeznek az eretnokségek, de nem belőlük fakadtak, hiszen velük szemben jöttek létre.

1. Fel hát! Ha az üdvösség dolgában kutatói kedvedet kellően gyakorolni akarod, járd végig az apostoli egyházakat! Bennük magunknak az apostoloknak a széke ma is megvan, olvassák az apostolok hiteles leveleit, mintegy megszólaltatva a hangját és megjelenítve az arcát az egyes apostoloknak. Ha Akháia közelében élsz, ott van Korintus. Ha nem messze laksz Macedóniától, ott van Filippi. Ha Ázsiába tudsz eljutni, ott van Efezus. Ha pedig Itália közelében vagy, ott van Róma, ahonnan hozzánk is eljut az apostolok tekintélye. 2. Ó, milyen boldog az az egyház, melyre a tanítás teljességét az apostolok vérükkel árasztották; ahol Péter az úrhoz vált hasonlóvá a szenvedésben; ahol Pál ugyanazzal a halálennel nyerte el a koszorút, mint bemerítő János; ahol János apostolt, miután forró olajba merítették, de semmi baja nem esett, egy szigetre száműzték. 3. Lássuk hát, mit tanult, mit tanított, és mivel tett tanúságot ez az egyház a vele egységben levő afrikai egyházakkal együtt! Csak egy Urat és Istent vall, a világmindenség Teremtőjét, és Jézus Krisztust, a teremtő Isten Máriától, a szűztől született Fiát,

és a test feltámadását. A törvényt és a prófétákat összekapcsolja az evangéliumokkal és az apostoli levelekkel. Ezekből meríti hitét, melyet a bemelegítés vizével pecsétel meg, a szent szellemmel öltöztet fel, és az hálaadás táplál. A vértanúságra buzdítja az embert, és nem vesz fel senkit tagjai sorába, aki ellentétben áll ezzel a tanítással. 4. Ez az a tanítás, amelyről már nem azt mondom, hogy előre jelezte, hogy lesznek eretnokségek, hanem, hogy az eretnokségek belőle keletkeztek. Ám nem tőle valók, hiszen vele szemben jöttek létre. Az olajbogyó magjából, mely édes, olajos és nélkülözhetetlen, sarjad a keserű vad olajfa is; s az üres és haszontalan vadfüge is az édes és kellemes füge magvacskájából nő ki. 5. Ugyanígy az eretnokségek is a mi törzsünkről fakadnak, de nem tartoznak a mi fajtánkhoz, hanem hazugságuk miatt vadhajtságok.

XXXVII.

Tehát az eretnekektől, mivel a tanítás különbsége miatt nem keresztények, nem szabad a Szentírásra való semmiféle hivatkozást elfogadni

1. Ha pedig így áll a dolog, s az igazságot a mi részünkre kell odaítélni, akik aszerint a szabály szerint járunk, melyet az egyházak az apostoloktól kaptak, az apostolok Krisztustól, Krisztus pedig Istentől, akkor igazolva van korábbi kijelentésünk, mely leszögezi, hogy az eretnekektől az írásra való semmilyen hivatkozást nem szabad elfogadni, hiszen mi az írások nélkül is bizonyítjuk, hogy az eretnekeknek semmi köze az írásokhoz. 2. Ha ugyanis eretnekek, akkor nem keresztények, mivel nem Krisztustól kapták, amit saját választásuk alapján – mint eretnekek – fogadnak el. Minthogy pedig nem keresztények, semmiféle joguk nincs a keresztény írásokhoz. Így méltán kérdezhetjük tőlük: Kik vagytok? Mikor és honnan jöttetek? Mit műveltek a tulajdonossal, ti, akik nem tartoztok hozzám? Mi jogon irtod az eretneket, Markion? Ki engedte meg neked, Valentinus, hogy forrásaimat máshová vezesd? Miféle hatalom alapján mozdítod el határait, Apellesz? A birtok az enyém! Mit vettek és legeltettek itt kényetkedve szerint, ti idegenek? Enyém a birtok, régóta birtoklóm, elsőként birtoklóm. Birtoklásom eredete világos: maguktól az első szerzőktől származik, akiké a birtok volt. 3. Az apostolok örököse vagyok! Ahogyan végrendeletükben intézkedtek, ahogyan rám bízta, ahogyan megesküdték rá, úgy vagyok birtokos! Titeket pedig, bizony, örökre kizártak az örökségből, és megtagadtak, mint idegeneket és ellenségeket. 4. És miért idegenek és ellenségek az eretnekek az apostolok számára, ha nem azért, mert az övéktől eltérő tanításuk van, melyet mindegyikük a maga kénye- kedve szerint vezetett be vagy vett át az apostolok tanításával ellentétben?

XXXVIII.

Az eretnekeket a másként való tanítás szándéka az írások és a magyarázatok meghamisítására

vezette

1. Tehát ott kell feltételeznünk az írások és a magyarázatok meghamisítását, ahol a tanítás különbözőségét találjuk. Akik másként szándékoztak tanítani, azokat a szükség készítette arra, hogy másként rendezzék a tanítás szövegeit. 2. Különböznem tudtak volna másként tanítani, ha nem alakították volna másképpen azokat az okmányokat, amelyek alapján tanítanak. Ahogyan nekik nem sikerült volna megfontani a tanítást a tanítás okmányainak megfontolása nélkül, úgy mi sem őrizhettük volna meg a tanítás teljességét azoknak az okmányoknak a teljessége nélkül, amelyek révén a tanítás közvetítődik. 3. Mert mi ellenkezik velünk a mi írásainkban? Mit igazítottunk rajta magunktól, hogy kihagyással, hozzáfűzéssel vagy változtatással hozzunk helyre valamit, ami az írásokban található, de tanításunkkal ellenkezik? 4. Ami mi vagyunk, az az írás is, keletkezésétől fogva. Az írásból eredünk, még mielőtt az valami tőlünk különböző lett volna, mielőtt még ti meghamisítottátok volna. 5. Ám minthogy minden megmásítást utólagosnak kell tartanunk, mivel ellenséges szándékból fakad, az ellenségesség pedig nem lehet sem korábbi annál, ami ellen irányul, sem barátságos iránta, ezért minden értelmes ember számára hihetetlen, hogy mi vezettünk volna be az írásokba egy meghamisított szakaszt, akik elsők vagyunk, és akik az írásból származunk, nem pedig azok, akik később jöttek, és az írások ellenségei. 6. Az egyik az írások szövegét, a másik az értelmük magyarázatát zavarja össze. Még ha Valentinus látszólag érintetlenül hagyja is azt a szentírási szöveget, amelyet használ, nem kevésbé ravaszul támadja az igazságot, mint Markion. 7. Markion ugyanis nyíltan és kendőzetlenül használta nem a tollat, de a kést, amivel lemészárolta az írásokat, hogy rendszeréhez igazítsa őket. Valentinus viszont megkímélte az írásokat, mivel nem az írásokat alkalmazta rendszeréhez, hanem az írásokhoz illeszkedő rendszert gondolt ki. Mégis többet vett el belőlük, és többet tett hozzájuk, mint Markion, mert egyrészt megfosztotta az egyes szavakat valódi jelentésüktől, másrészt beláthatatlan dolgokra való utalásokat fűzött hozzájuk.

XXXIX.

Az eretnekek ebben a tekintetben azok példáját követték, akik Vergilius-egyvelegeket és Homérosz-egyvelegeket készítettek

1. Ezek azok a szellemi becstelenségből származó fogások, amelyek ellen küzdenünk kell, testvérek, s amelyekkel kellően szembe kell néznünk. Mindezek szükségesek a hit számára, hogy megnyilvánuljon, kik a választottak, a gonoszok pedig lelepleződjenek. Ezért van erejük és ügyességük a tévedések kigondolására és védelmezésére. Ám ezen nem kell csodálkoznunk, mintha valami nehéz vagy megmagyarázhatatlan dolog volna, hiszen a profán irodalomban is van példa az effajta ügyességre. 2. Ma is láthatjuk, hogyan állítanak össze Vergilius szövegéből

egy egészen más történetet úgy, hogy a témát a verseknek, a verseket pedig a témának megfelelően igazítják. 3. Hosidius Geta például „Medea” című tragédiáját teljes egészében Vergiliusból merítette. Egyik rokonom pedig egyéb stílusgyakorlatai közt ugyanennek a költőnek a verseiből ma-gyarázatot készített Cebes „Tábla” című művéhez. Homérosz-foltozóknak azokat szokták hívni, akik foltozószabók módjára Homérosz verseinek itt is, ott is alkalmazott sok részletéből fércelik össze művüket. A szent irodalom pedig még bőségesebben szolgáltat bármilyen anyagot. 4. Nem félek kimondani, hogy a szent írásokat éppen az isteni akarat rendezte úgy, hogy anyagot szolgáltatassanak az eretnekeknek, hiszen úgy olvasom, hogy eretnekségeknek kell lenniük, ezek pedig nem létezhetnek az írások nélkül.

XL.

Az eretnekek az ördög indítására cselekszenek, aki az isteni misztériumok cselekményeit is bálványok misztériumaival utánozza

1. De vajon kitől ered az olyan szakaszok értelmének magyarázata, melyek az eretnekségekre vezetnek? Az ördögtől, természetesen, akinek az a szerepe, hogy összezavarja az igazságot. Ő az, aki még az isteni misztériumok cselekményeit is bálványok misztériumaival utánozza. 2. Ő is megkeresztel egyeseket, persze azokat, akik benne hisznek és az ő követői; a bűnök kiengesztelését ígéri a fürdő hatásaként, és – ha még jól emlékszem Mithrászra – homlokukon megjelöli katonáit. A kenyér felajánlását is ünnepli, a feltámadás képét is bemutatja, és a kard alá koszorút erősít. 3. S mit szóljunk ahhoz, hogy legfőbb papjának szintén csak egyszeri házasságot enged meg? Neki is megvannak a maga szüzei és a maga önmegtartóztatói. 4. Egyébként, ha végiggondoljuk Numa Pompilius babonaságait, ha elképzeljük a papok feladatait, jelvényeiket és kiváltságait meg az áldozati tevékenységeket, eszközöket és edényeket, s meggondoljuk maguknak az áldozatoknak, engeszteléseknek és fogadalmaknak a különlegességeit, nem nyilvánvaló-e, hogy az ördög a zsidó törvény aggályos pontosságát utánozta? 5. Aki tehát magukat azokat a cselekményeket, melyekkel Krisztus misztériumait végzik, olyan vetélkedve próbálta megjeleníteni a bálványimádás gyakorlataiban, bizonyára ugyanaz, mint aki ugyanilyen érzülettől vezetve el akarta és el tudta érní, hogy az isteni dolgok és a keresztény szentek okmányait alkalmazza profán és utánzó hitéhez, azokból merítve jelentéseket, szavakat és példázatokat. 6. Ezért senki sem vonhatja kétségbe, hogy az ördögtől való azok a szellemi gonoszságok, melyekből az eretnekségek is származnak. Az is kétségtelen, hogy az eretnekségek nem különböznek a bálványimádástól, hiszen ugyanaz a szerzőjük, és ugyanolyan tevékenységből fakadnak, mint a bálványimádás. 7. Vagy másik istent találnak ki a teremtő ellenében, vagy ha a teremtőt tekintik az egyetlen Istennek, másmilyennek vallják, mint amilyen valójában. Vagyis minden hazugság, amit az Istenről állítanak, valamiképpen egy fajta bálványimádás.

XLI.

Az eretnekek élete léha, tekintély és fegyelem nélküli; a papi feladatokat világiakra, újonnan megtértekre, sőt nőkre is rábízák

1. Nem mulasztom el, hogy leírjam, milyen léha, milyen földies, milyen emberi az eretnekeknek maga az életmódja is. Nincs benne semmi méltóság, semmi tekintély, semmi fegyelem. Szóval teljesen megfelel a hitüknek. 2. Először is bizonytalan, hogy ki a katekumen, és ki az, aki már hívő. Egyformán bemehetnek, egyformán hallgathatnak mindent, egyformán imádkoznak. Még ha pogányok mennének is be, ezek odavetnék a kutyáknak, a gyöngyöket pedig – melyek ugyan hamisak – a disznóknak (vö. Mt 7, 6). 3. A fegyelem megsemmisítését egyszerűségnek tartják, azt pedig, hogy mi fenntartjuk a fegyelmet, mesterkéeltségnek nevezik. A békét is megadják mindenkinek, különbség nélkül. 4. Nem számít nekik, hogy különböző tanításokat vallanak, csak az a fontos, hogy mind az egyetlen igazság leküzdésére működjenek együtt. Mind kevélyek, mind a tudást ígérik. A katekumenek már tökéletesek, mielőtt még a teljes oktatást megkapták volna. 5. Még az eretnek asszonyok is milyen szemtelenek! Veszik a bátorságot, hogy tanítsanak, vitatkozzanak, ördögűzést végezzenek, gyógyulást ígérjenek, sőt talán még ahhoz is, hogy kereszteljenek. Szentelései vakmerőek, felületesek, állhatatlanok: hol újonnan megtérteket neveznek ki, hol a világi ügyekhez kötött embereket, hol pedig tőlünk távozó hitehagyókat, hogy a megtiszteltetéssel kössék magukhoz az embereket, hiszen az igazsággal nem képesek erre. Sehol sem lehet könnyebben előrejutni, mint a lázadók táborában, ahol már az is érdem, hogy ott van az ember. 6. Így azután ma az egyik a püspök, holnap a másik; ma diakónus valaki, holnap lektor; ma presbiter, holnap világi, hiszen a világiakra is rábízák a papi feladatokat.

XLII.

Az eretnekek inkább felforgatnak, mint építenek; mivel pedig

egymástól és a saját szerzőiktől és szabályaiktól is gyakran és jelentősen eltérnek, az ő egységük a szakadásban áll

1. És mit szóljak arról, ahogyan Isten igéjét hirdetik, hiszen nem azzal foglalkoznak, hogy a pogányokat megtérítsék, hanem hogy a mieinket megzavarják. Mert inkább arra a dicsőségre törekszenek, hogy ami áll, romba döntsék, mint arra, hogy ami leomlott, felépítsék. 2. Hiszen épületük sem a saját építő tevékenységük eredménye, hanem az igazság lerombolásából jött létre. A mi épületünket aláássák, hogy felépítsék a magukét. Vedd el tőlük Mózes törvényét, a

prófétákat és a teremtő Istent, s nem marad semmi vádaskodni valójuk. Így aztán könnyebb nekik szilárd épületeket rombolni, mint romokat felépíteni. 3. Csak ebből a célból játsszák az alázatost, a szeretetreméltót és a szolgálatkészet. Egyébként még a saját előjáróik iránt sem ismernek tiszteletet. 4. Ez az oka, hogy az eretnekek közt szinte nincsenek is szakadások. Mert ha vannak is ilyen szakadások, nem tűnnek fel, hiszen maga az egységük a szakadás. Hazug legyen a nevem, ha nem térnek el maguk között a saját szabályaiktól is, mert mindegyikük kénye-kedve szerint változtatja, amit elfogadott, ahogyan önkényesen állította össze azokat az is, aki megtanította rá őket. 5. A dolgok fejlődésük során nem tagadják meg természetüket és eredetük módját. A valentiniánusok ugyanazt engedték meg maguknak, amit Valentinus; a markioniták ugyanazt, amit Markion: vagyis ők is a saját önkényük szerint módosították a hitet. 6. Végül az alapos vizsgálatból kitűnik, hogy az eretnokségek mindnyájan sok pontban ellenkeznek alapítói tanításával. Az eretnokségek többségének még egyházi sincsenek: anya nélkül, szék nélkül, másokban hitet nem keltve, száműzöttként kóborolnak, mint akiket kifütyültek.

XLIII.

Az eretnekeknél is viselkedésük módjából lehet megítélni hitük minőségét

1. Megfigyelték azt is, hogy az eretnekek igen sok varázslócsavargó szélhámossal, csillagjóssal, filozófussal, szóval olyanokkal tartanak kapcsolatot, akik a kíváncsiskodásra adták magukat. Mindenütt arra hivatkoznak, hogy „keresetek és találtok” (Mt 7, 7). Ezért viselkedésük módjából következtethetünk hitük jellegére: a fegyelem mutatja meg, hogy milyen a tanításuk.

2. Tagadják, hogy félni kell az Istentől: tehát nekik mindent szabad, és minden meg van engedve. De csak ott nem félnek az Istentől, ahol nincs ott az Isten. Ahol pedig Isten nincsen, ott semmilyen igazság sincs. Ám ahol semmi igazság nincs, ott persze olyan is a fegyelem. 3. Ahol viszont ott az Isten, ott megvan az Isten félelme is, mely a bölcsesség kezdete (vö. Péld 1, 7; 9, 10). Ahol istenfélelem van, ott dicséretes komolyság, gondos szorgalom, figyelmes törődés, körültekintő választás, az egyházi közösség megadásában való megfontoltság, érdem szerinti előléptetés, tiszteletteljes alárendeltség, odaadó szolgálatkészség, szerény fellépés, egységes egyház is van és minden az Istené.

XLIV.

Az egyetemes igazságtól eltérni senkinek sem hasznos, aki emlékezetében tartja az eljövendő ítéletet, ahol először is magáról a hitről kell számot adni

1. A köztünk érvényesülő szigorúbb fegyelemnek ezek a tanúságai így hozzájárulnak igazságunk

bizonyításához. Ettől az igazságtól eltérni senkinek sem hasznos, aki emlékezetében tartja az eljövendő ítéletet, amikor mindnyájunknak Krisztus ítélőszéke elé kell állnunk, s először is magáról a hitünkről kell számot adnunk. Mit fognak mondani azok, akik eretnek házasságtöréssel erőszakolták meg a hitet, melyet Krisztus szűzen adott át? Azt hiszem, azt fogják felhozni, hogy Krisztus vagy apostolai nem mondtak nekik semmit azokról a szörnyű és elfajult tanításokról, amelyek majd meg fognak jelenni, és hogy semmilyen parancsot nem kaptak, hogy őrizzék meg azokat a tanításoktól, és vessék meg őket. 2. El fogják ismerni, hogy inkább ők a bűnösök, mint azok, akik előre nem készítették fel őket. Aztán sok érvet fognak felhozni az egyes eretnek tanítók tekintélye mellett: hogy azok tanításuk hitelét a legnagyobb mértékben megerősítették, halottakat támasztottak fel, betegeket gyógyítottak meg, előre megmondták a jövendőt, s így méltán hitték őket apostoloknak. 3. Mintha nem lett volna megírva az is, hogy sokan jönnek majd, akik rendkívüli jeleket visznek végbe romlott prédikációjuk csalásának megerősítésére. És így az eretnekek bocsánatot fognak nyerni. 4. Ha pedig egyesek megemlékezve az Úr és az apostolok parancsairól a teljes igaz hitben megmaradtak, valószínűleg abba a veszélybe kerülnek, hogy nem nyernek bocsánatot, mert az Úr azt fogja válaszolni: Előre megmondtam ugyan, hogy sok tévtanító jön majd az én nevemben, meg a próféták és az apostolok nevében, és megbízta tanítványaimat, hogy ugyanezt prédikálják nektek; egyszer s mindenkorra az apostolokra bízta az evangéliumot és ugyanannak a szabálynak a tanítását; de mivel ti nem hittetek benne, később jónak láttam valamit változtatni rajta. Megígértem a test feltámadását is, de átgondoltam a dolgot, nehogy aztán ne tudjam az ígéretét teljesíteni. Úgy mutattam, hogy szűztől születtem, de később ez szégyenletesnek tűnt számomra. Atyának neveztem azt, aki a napot és az esőt teremti, de később egy másik, jobb atya fogadott örökbe. Megtiltottam, hogy hallgassatok az eretnekekre, de hibáztam. 5. Ilyeneket forgatnak a fejükben azok, akik letérnek a helyes útról, és nem őrizzék meg az igaz hitet fenyegető veszélytől. 6. Ezzel befejeztük az általános tárgyalást az összes eretnekségek ellen, akiket megbízható, igazságos és szükséges pergátló kifogásokkal kell elutasítanunk az írásokról való minden vitától. Egyébként, ha Isten kegyelme engedi, egyeseknek a részleteket illetően is megválaszolunk.

Forrás: <http://www.church-bg.eu/blog/tertullianusz-pergatlo-kifogas-az-eretnekekkel-szemben/>